

УДК 347.23:340.15

DOI <https://doi.org/10.32689/3083-7359.2026.2.1>

ЕВОЛЮЦІЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: РИМСЬКІ ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНА ЦИВІЛІСТИЧНА ПРАКТИКА

А. О. Гавловська, Ю. Є. Томіліна

EVOLUTION AND CURRENT ISSUES OF JUDICIAL PROTECTION OF PROPERTY RIGHTS: ROMAN TRADITIONS AND MODERN CIVIL LAW PRACTICE

Alina Havlovska, Yuliia Tomilina

Анотація. У статті здійснено дослідження історико-правової еволюції судового захисту права власності від класичного римського приватного права до сучасної вітчизняної цивільно-правової практики. Проаналізовано правову природу та функціональне призначення класичних римських позовних конструкцій, спрямованих на повернення речі неволодіючому власнику, усунення перешкод у здійсненні права власності та охорону добросовісного набувача, який не набув формального права власності. Визначено їхній вплив на формування сучасної системи речово-правових способів захисту та розкрито зміст переходу від залежності захисту від наявності позову до пріоритету суб'єктивного права.

Охарактеризовано положення вітчизняного цивільного законодавства та узагальнено судову практику щодо розмежування речово-правових способів захисту, зокрема критеріїв відмежування вимоги про повернення майна від вимоги про усунення перешкод у користуванні чи розпорядженні майном. Виконано аналіз проблематики захисту добросовісного набувача, у межах якого з'ясовано співвідношення принципу неможливості передання більших прав, ніж має відчужувач, із необхідністю стабільності обороту.

Визначено особливості співвідношення права власності з державною реєстрацією речових прав та встановлено, що реєстраційний запис створює легітимне очікування належності майна, проте не усуває матеріально-правових дефектів його набуття. Обґрунтовано перехід судової практики від формального до функціонального підходу у виборі способу захисту, за якого визначальним є здатність рішення реально відновити порушений майновий стан особи. Розкрито стандарти захисту власності на конвенційному рівні, включно з автономним тлумаченням поняття майна та вимогою пропорційності втручання у право мирного володіння майном, а також охарактеризовано специфіку такого захисту в умовах збройної агресії та окупації територій. Узагальнено, що сучасний судовий захист власності орієнтується не на формальну конструкцію позову, а на реальне відновлення порушеного права.

Ключові слова: право власності, судовий захист, речові права, *reivindicatio*, *actio Publiciana*, негативний позов, виндикаційний позов, добросовісний набувач, державна реєстрація, ефективність судового захисту, конвенційні стандарти захисту власності.

Abstract. The article researches the historical and legal evolution of judicial protection of property rights from classical Roman private law to modern domestic civil practice. The legal nature and functional purpose of classical Roman legal structures aimed at returning the thing to the non-possessing owner; removing obstacles to the exercise of the right of ownership, and protecting the bona fide acquirer who did not acquire formal ownership are analyzed. Their influence on the formation of the modern system of material legal methods of protection is determined and the content of the transition from the dependence of protection on the existence of a claim to the priority of subjective law is revealed.

The provisions of the domestic civil legislation are characterized and the judicial practice is summarized regarding the distinction between property and legal methods of protection, in particular the criteria for distinguishing the demand for the return of property from the demand for the removal of obstacles to the use or disposal of property. An analysis of the issues of protection of a bona fide acquirer was carried out, within which the relationship between the principle of the impossibility of transferring greater rights than the alienator has and the need for stability of turnover was clarified.

The specifics of the correlation of property rights with the state registration of property rights are determined and it is established that the registration record creates a legitimate expectation of property ownership, but does not eliminate the material and legal defects of its acquisition. The transition of judicial practice from a formal to a functional approach in choosing a method of protection is substantiated, in which the decisive factor is the decision's ability to actually restore the person's impaired property status. The standards of property protection at the convention level are revealed, including the autonomous interpretation of the concept of property and the requirement of proportionality of interference with the right to peaceful ownership of property, and the specifics of such protection in conditions of armed aggression and occupation of territories are also characterized. In general, the modern judicial protection of property is not focused on the formal construction of the claim, but on the real restoration of the violated right.

Key words: property right, judicial protection, property rights, *reivindicatio*, *actio publiciana*, negatory action, vindicatory action, bona fide acquirer, state registration, effectiveness of judicial protection, conventional standards of property protection.

1. Вступ. Право власності – це наріжний камінь на якому ґрунтується цивільний оборот, а тому його судовий захист є визначальним показником стану верховенства права в державі, однак сучасна вітчизняна цивілістична доктрина та правозастосовна практика демонструють суттєву невідповідність між класичними римсько-правовими конструкціями речово-правового захисту і реаліям сучасного цивільного обороту, ускладненого електронною формою реєстрації прав, множинністю способів захисту та конкуренцією між речово-правовими і зобов'язально-правовими засобами захисту. Попри те, що рецепція римського приватного права заклала концептуальні основи вітчизняного речового права, механічне відтворення давноримських юридичних конструкцій без урахування трансформації суспільних відносин зумовлює неоднозначність розмежування віндикаційного позову та позову про визнання права власності, суперечливість судової практики про визнання права власності, невизначеність співвідношення речово-правових способів захисту з новітніми інститутами реєстраційного права та державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. Зазначені колізії свідчать про наявність системної наукової проблеми, яка полягає у відсутності цілісної теоретичної концепції адаптації римських традицій судового захисту права власності до потреб сучасного цивільного обороту, що зумовлює актуальність комплексного дослідження еволюції відповідних правових механізмів та вироблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства і уніфікації судової практики в цій сфері.

Дослідження проблематики судового захисту права власності в українській юридичній науці здійснювалося у декількох взаємопов'язаних напрямках: теорія права власності та його захисту, речово-правові способи захисту, віндикаційний і негаторний позови, добросовісне набуття майна, захист прав на землю та нерухомість, співвідношення матеріального права із судовою практикою, а також рецепція конструкцій римського приватного права. Фундаментальні питання інституту права власності досліджуються у працях О.В. Дзери та Н.С. Кузнецової (загальні підходи до розуміння права власності) [16], Є.О. Харитонов, О.І. Харитонової, К.Г. Некіта (системний підхід до здійснення захисту права власності) [18]; М. Бондарєвої, С. Рабовської та Т. Шмарьової (аналіз застосування конструкцій *rei vindicatio* та *actio negatoria* у судовій практиці України) [6], С.Г. Деледивка (питання практичного застосування захисту інституту власності присвячені роботи) [7], В.А. Миколаєць та Н.Б. Новицька

(аналіз римських витоків віндикації, практики Верховного Суду, доказування права власності, визначення належного відповідача та проблем виконання судових рішень) [9], С.А. Татяненко (особливості захисту права власності, їх специфіка застосування до об'єктів) [12].

2. Мета статті полягає в дослідженні еволюції римсько-правових конструкцій судового захисту права власності (*reivindicatio*, *actio Publiciana*, *actio negatoria*) та їхньої трансформації в сучасній цивілістичній практиці, визначенні значення цих конструкцій для розмежування віндикаційного та негаторного позовів, захисту добросовісного набувача й забезпечення стабільності державної реєстрації речових прав, а також з'ясуванні того, наскільки чинні речово-правові засоби захисту відповідають принципу ефективності судового захисту та стандартам статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

3. Результати та обговорення. Сучасний український судовий захист права власності є результатом не простого механічного запозичення римських позовів, а їх функціональної трансформації. Якщо *rei vindicatio* була спрямована на повернення речі власнику, то сучасна віндикація повинна додатково враховувати добросовісність набувача, стабільність цивільного обороту, державну реєстрацію та критерій ефективності судового захисту.

Історія розвитку таких механізмів демонструє значну спадкоємність приватноправових конструкцій, оскільки римське право виробило систему позовів, за допомогою яких власник міг вимагати повернення речі, припинення перешкод у здійсненні свого права або підтвердження правового статусу. Центральне місце серед них посідали *reivindicatio* (позов невідомого до незаконного володільця про повернення речі), *actio negatoria* засіб проти неправомірного втручання у здійснення права власності, та *actio Publiciana*, що забезпечувала захист добросовісного набувача, який ще не набув повного права власності за давністю.

Сучасне цивільне право формально відійшло від римської системи позовів як основного способу конструювання суб'єктивних прав. Проте зміст багатьох сучасних речово-правових засобів безпосередньо пов'язаний із римською традицією. Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) передбачає, зокрема, витребування майна з чужого незаконного володіння, усунення перешкод у здійсненні права власності, визнання права власності та визнання незаконними правових актів, що порушують право власності [17]. Актуальність дослідження особливо посилюється сучасною судовою прак-

тикою, у якій виникають складні питання щодо визначення належного способу захисту. Зокрема, проблемними залишаються розмежування віндикаційного та негативного позовів, захист прав добросовісного набувача, співвідношення права власності та державної реєстрації, захист земельних ділянок, ефективність судового рішення та межі втручання держави у право мирного володіння майном (наприклад, постанова Вликої Палати від 18.01.2023 у справі №488/2807/17) [11].

Формування класичних моделей захисту права власності нерозривно пов'язане з римським приватним правом, в межах якого важливою особливістю римської правової системи було тісне поєднання суб'єктивного права та позову. У класичній традиції охорона приватного права значною мірою визначалася наявністю відповідного позову. Наприклад, класична конструкція *reivindicatio* відповідно до якої власник, позбавлений володіння річчю, міг пред'явити речовий позов до особи, яка фактично нею володіла, сутність якого полягала не у вимозі передати власність іншій особі, адже власник уже був власником, а у відновленні фактичного зв'язку між власником та його річчю.

У Інституціях Юстиніана речові позови розглядалися як окрема категорія позовів, а *vindicatio* пов'язувалася із твердженням позивача про належність йому речі [3]. Саме римська конструкція виходила з принципового розмежування речових і особистих позовів. Так, у речовому позові захист спрямовувався проти будь-якої особи, яка порушувала речове право, тоді як особистий позов був пов'язаний із конкретним зобов'язальним відношенням. Таким чином, *reivindicatio* стала історичним прототипом сучасного віндикаційного позову, а її значення полягає передусім у тому, що вона дозволяла відокремити право власності від фактичного володіння. Особа могла залишатися власником навіть після втрати фактичного контролю над річчю, а судовий процес мав відновити цей контроль. При цьому римська модель була значно формальнішою, ніж сучасна, оскільки позивач за *reivindicatio* повинен був довести своє право власності. У разі похідного набуття це могло означати необхідність доведення законності попередніх переходів права. Саме ця проблема згодом отримала назву *probatiodiabolica* – «диявольського доказування», оскільки доведення безперервного ланцюга переходів права власності могло бути надзвичайно складним. Сучасні дослідження римського права прямо пов'язують цю проблему з *reivindicatio* [18].

Іншим важливим римським засобом була *actio negatoria* функціональна спрямованість

якої відрізнялася від віндикаційної: власник не був позбавлений володіння річчю, але інша особа створювала перешкоди у здійсненні права власності. Тому метою позову було не повернення речі, а припинення неправомірного впливу на неї. Саме ця конструкція стала історичним джерелом сучасного негативного позову, адже вона демонструє важливу для сучасного права ідею – порушення права власності не обов'язково пов'язане з позбавленням власника володіння майном.

Третім важливим елементом римської системи була *actio Publiciana*. Її виникнення пояснюється необхідністю захисту добросовісного набувача, який отримав річ на законній підставі, але ще не став квіритським власником через незавершення строку набувальної давності [3]. Претор використовував юридичну фікцію, за якою вважалося, що строк набувальної давності вже сплив, унаслідок цього набувач отримував засіб захисту, подібний до *reivindicatio* [4]. Історичне значення *actio Publiciana* виходить далеко за межі римського права, оскільки вона демонструє, що правова система може захищати не лише формально встановленого власника, а й особу, яка має достатньо сильну правову позицію щодо майна. Це особливо важливо для сучасного цивільного права, де питання добросовісного набувача, довіри до цивільного обороту та стабільності майнових відносин набули самостійного значення.

Подальша еволюція приватного права поступово змінила співвідношення між правом та позовом. Якщо в римській системі певною мірою можна говорити про залежність юридичної охорони від наявності конкретного позову, то сучасні цивільно-правові системи виходять із пріоритету суб'єктивного права та загального принципу його судового захисту. Цю трансформацію можна описати переходом від моделі *ubiactio, ibi ius* («де є позов, там є право») до сучаснішої концепції *ubi ius, ibi actio* («де є право, там є позов») [4]. У сучасній доктрині це означає, що процесуальна форма не повинна нівелювати матеріальне право, а навпаки має забезпечувати його ефективне здійснення у зв'язку з чим дослідники римського права прямо звертають увагу на цю відмінність між античною та сучасною системами [4].

Українське законодавство сприйняло класичну систему захисту права власності водночас доповнивши її сучасними способами захисту. Глава 29 ЦК України регулює захист права власності, включаючи витребування майна із чужого незаконного володіння, витребування майна від добросовісного набувача, захист від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння, визнання права власності, а також визна-

ння незаконним правового акта, що порушує право власності [17]. На міжнародному рівні фундаментальне значення має стаття 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини [15]. Європейський суд з прав людини розглядає її як гарантію мирного володіння майном, одночасно допускаючи позбавлення майна в публічному інтересі за встановлених законом умов та контроль держави за використанням майна в загальному інтересі [8].

Отже, сучасна концепція захисту власності має щонайменше три рівні: матеріально-правовий, процесуальний та конвенційний. Ефективний захист передбачає не лише існування права та формального доступу до суду, а й можливість отримати рішення, яке реально відновлює порушений майновий стан.

Окремо слід зауважити, що важливою проблемою сучасного речового права залишається розмежування віндикаційного та негаторного позовів. Відповідно до статті 387 ЦК України власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним. Саме ця конструкція є сучасним аналогом *reivindicatio*, а її ключовою передумовою є відсутність майна у фактичному володінні власника. Натомість стаття 391 ЦК України передбачає захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння. У класичній термінології йдеться про негаторний позов призначення якого полягає в усуненні перешкод у користуванні або розпорядженні майном [17].

Постанови Верховного Суду України підкреслюють, що визначальним критерієм розмежування двох способів захисту є наявність або відсутність володіння майном на момент звернення до суду. Так, якщо власник позбавлений володіння, належним засобом є віндикаційний позов, а якщо власник залишається володільцем, але стикається з перешкодами у користуванні чи розпорядженні, застосовується негаторний позов [13]. Показовою є практика Великої Палати Верховного Суду щодо земельних ділянок. Так, у постанові від 18.01.2023 року у справі № 488/2807/17 було наголошено, що вимога про витребування земельної ділянки з володіння кінцевого набувача є віндикаційним позовом, спрямованим на повернення майна у володіння власника [11]. У цьому контексті Верховний Суд пов'язав володіння нерухомим майном також із державною реєстрацією права власності – так званим «книжковим володінням».

Аналіз постанов дає можливість сформулювати такі висновки:

1) віндикаційний позов розглядається як позов неволодіючого власника;

2) негаторний позов – позов власника про усунення перешкод у користуванні чи розпорядженні майном;

3) ці позови є взаємовиключними;

4) умовою застосування обох позовів є, як правило, відсутність договірних відносин між сторонами.

Ця позиція має важливе практичне значення, оскільки неправильне визначення способу захисту може призвести до відмови в позові навіть за наявності порушеного права. Отже, для визначення належного способу захисту необхідно послідовно встановити: хто є власником; чи перебуває майно у його володінні; який характер порушення; чи існують між сторонами договірні відносини; хто фактично контролює майно; і який юридичний результат повинен бути досягнутий рішенням суду.

Водночас речові позови мають застосовуватися насамперед тоді, коли між сторонами немає договірних зв'язку. Якщо порушення права власності виникає в межах договірних відносин, пріоритет зазвичай мають зобов'язально-правові засоби захисту, на що безпосередньо звертає увагу сучасна практика Верховного Суду.

Класична *reivindicatio* була зорієнтована передусім на захист власника. Сучасний цивільний оборот, однак, вимагає враховувати також стабільність майнових відносин і довіру учасників до зовнішньої легітимності набуття майна. Саме тому сучасне право встановлює спеціальні правила щодо витребування майна від добросовісного набувача. Стаття 388 ЦК України передбачає спеціальні умови, за яких власник може витребувати майно від особи, яка не знала і не могла знати про незаконність його набуття. Таким чином, закон намагається встановити баланс між двома цінностями: захистом права власності та стабільністю цивільного обороту [17]. Проблема особливо ускладнюється щодо нерухомості, оскільки сучасний цивільний оборот значною мірою базується на державній реєстрації речових прав. Реєстрація створює легітимне очікування щодо належності права певній особі, але сама по собі не завжди усуває матеріально-правові дефекти набуття.

У цьому контексті Верховний Суд сформував підхід, відповідно до якого державна реєстрація не повинна перетворюватися на самостійну перешкоду для відновлення права власника. В окремих категоріях спорів Суд визнавав, що вимога про скасування запису державної реєстрації не є необхідною, якщо ефективним способом захисту є витребування майна [14]. Такий підхід має важливе теоретичне значення, оскільки він свідчить про поступовий перехід від формального сприйняття реєстрацій-

ного запису до функціонального підходу: суд має визначити, яке рішення реально відновить порушене право.

У цьому аспекті сучасна українська практика певною мірою продовжує логіку астіо Publiciana. Римське право вже визнавало необхідність захищати не лише формального власника, а й особу, яка мала достатньо сильну правову позицію щодо речі. Сучасне право розвиває цю ідею через категорії добросовісності, розумної обачності, довіри до реєстру та стабільності цивільного обороту.

Сучасна цивілістика дедалі більше відходить від формального питання «який позов передбачено законом?» до функціонального питання «який спосіб захисту здатний реально відновити порушене право?». Ця тенденція пов'язана із загальним принципом ефективного судового захисту. Формальне задоволення вимоги, яке не призводить до реального відновлення майнового становища особи, не може вважатися достатнім. Наприклад, якщо особа незаконно втратила земельну ділянку, визнання незаконним певного адміністративного рішення не завжди саме по собі повертає їй володіння – у такій ситуації може бути необхідним витребування майна. Верховний Суд у справах щодо земельних ділянок наголошує на необхідності використання саме віндикаційного позову, якщо власник прагне повернути майно з незаконного володіння іншої особи.

Особливої ваги критерій ефективності набуває у спорах, де відповідачем є добросовісний набувач або де право власності пов'язане з державною реєстрацією. Суд має оцінювати не лише формальну відповідність позовної вимоги статті ЦК України, а й те, чи здатна вона забезпечити кінцевий юридичний результат. Цей підхід відповідає і стандартам ЄСПЛ. У контексті статті 1 Першого протоколу Суд виходить із необхідності забезпечення реального захисту майнових інтересів. Європейський суд з прав людини [10]. А при розгляді справи *Zelenchuk and Tsytsyura v. Ukraine* ЄСПЛ виходить із того, що право не повинно бути лише формально проголошеним. Особа повинна мати реальну можливість скористатися цим правом і отримати ефективний захист у разі його порушення, тому держава має забезпечити такі правові механізми, які дозволяють не лише визнати порушення права, а й фактично відновити становище особи та захистити її майнові інтереси [2]. При цьому поняття «майно» у конвенційному розумінні має автономне значення та не обмежується лише формальним правом власності за національним законодавством. Захист може поширюватися на певні права та інтереси, які становлять майнову цінність,

якщо особа має достатньо обґрунтоване правове очікування. ЄСПЛ також розглядає статтю 1 Першого протоколу як таку, що містить три взаємопов'язані правила: загальний принцип мирного володіння майном, умови позбавлення майна та право держави контролювати використання майна в загальному інтересі. Справи «Спорронг і Льоннрот проти Швеції» (*Sporrong and Lönnroth v. Sweden*), «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» (*James and Others v. the United Kingdom*), «Меллахер та інші проти Австрії» (*Mellacher and Others v. Austria*) наглядно демонструють всі три елементи статті 1 Першого протоколу. Отже, сучасний судовий захист власності має забезпечувати баланс між двома вимогами. З одного боку, власник повинен мати дієвий засіб проти незаконного позбавлення його майна. З іншого – втручання у права інших осіб, зокрема добросовісних набувачів, повинно бути юридично обґрунтованим і пропорційним.

Сучасна практика ЄСПЛ також демонструє актуальність майнових спорів, пов'язаних із Україною та окупованими територіями. Станом на 2026 рік у матеріалах ЄСПЛ щодо статті 1 Першого протоколу окремо відображено справу *Bazhenov and Others v. Russia and Ukraine*, яка стосується анулювання російськими органами влади прав власності на земельні ділянки в Криму, раніше передані у приватну власність українськими органами влади [1].

Попри наявну нормативну основу, сучасна українська цивілістична практика стикається з низкою системних проблем:

- проблема належного способу захисту. Велика кількість судових спорів демонструє, що учасники цивільного обороту не завжди правильно розмежовують віндикаційні, негативні, позови про визнання права власності та вимоги про скасування реєстраційних дій. Верховний Суд продовжує уточнювати критерії такого розмежування;

- проблема добросовісного набувача. Тут стикаються два фундаментальні принципи: *nemo dat quod non habet* – ніхто не може передати більше прав, ніж має, та необхідність захисту довіри до цивільного обороту, розв'язання цього конфлікту потребує не механічного пріоритету одного принципу, а оцінки конкретних обставин набуття майна;

- співвідношення речово-правових і зобов'язально-правових засобів. Якщо порушення права власності виникло в межах договору, спроба використати речовий позов замість належного договірної способу захисту може спотворити правову природу спору. Верховний Суд наголошує, що віндикаційні та негативні позови є класичними речовими засобами

захисту за відсутності відповідного договірною зв'язку між сторонами.

- захист права власності в умовах воєнного стану та збройної агресії. Масштабне переміщення населення, знищення та пошкодження майна, окупація територій, незаконне оформлення прав та складнощі з доступом до документів створюють нові виклики для традиційних цивільно-правових механізмів.

Все це свідчить про те, що сучасна проблематика захисту права власності виходить за межі традиційного спору між двома приватними особами. Вона дедалі частіше охоплює питання публічного втручання, ефективності державних інституцій, виконання судових рішень, окупації та міжнародної відповідальності.

4. Висновки. Розвиток судового захисту права власності від класичного римського приватного права до сучасної цивілістики засвідчує глибоку спадкоємність основних юридичних конструкцій за одночасної їх суттєвої змістовної трансформації. *Rei vindicatio*, *actio negatoria* та *actio Publiciana* сформували базові моделі речово-правового захисту – повернення речі неволодіючому власнику, усунення перешкод у здійсненні права та охорону кваліфікованого володільця, – які у видозміненому вигляді продовжують визначати структуру статей 387, 388 та 391 Цивільного кодексу України. Водночас перехід від принципу «де є позов, там є право» до пріоритету суб'єктивного права над процесуальною формою розкриває принципову відмінність сучасної цивілістичної парадигми від римської позовної системи: право більше не залежить від наявності конкретного позову, натомість позов постає похідним інструментом його реалізації. Ключовим критерієм розмежування віндикаційного та негаторного способів захисту виступає факт володіння майном на момент звернення до суду, а не характер чи інтенсивність порушення: втрата фактичного контролю над річчю зумовлює застосування першого, тоді як збереження володіння за наявності перешкод у користуванні чи розпорядженні – другого. Правильний вибір між ними має вирішальне значення для резуль-

тату спору, оскільки помилкова кваліфікація вимоги здатна призвести до відмови в захисті порушеного права навіть за його очевидної обґрунтованості.

Особливого напруження сучасне речове право набуває там, де захист власника стикається із засадами стабільності цивільного обороту та довіри до державної реєстрації. Правило про обмежене витребування майна від добросовісного набувача, закріплене статтею 388 Цивільного кодексу України, продовжує логіку колишньої *actio Publiciana*, визнаючи правову позицію особи, яка не є формальним власником, але діяла сумлінно й покладалася на зовнішні ознаки правомірності набуття. Державна реєстрація речових прав створює легітимне очікування належності майна, однак сама собою не усуває матеріально-правових дефектів набуття і не повинна перетворюватися на самостійну перепону для відновлення права власника – судова практика послідовно рухається від формального сприйняття реєстраційного запису до оцінки того, який спосіб захисту реально відновлює майновий стан особи.

Зазначена тенденція узгоджується зі стандартами статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка тлумачить поняття майна автономно і вимагає не формального проголошення права, а забезпечення особі практичної можливості його здійснити та захистити, зберігаючи водночас пропорційність між інтересами власника, добросовісного набувача та суспільства. Загострення цих питань у контексті збройної агресії, окупації територій та масового переміщення населення підтверджує, що захист права власності дедалі більше виходить за межі приватноправового спору двох осіб і набуває публічно-правового та міжнародного виміру. Подальший розвиток вітчизняного речового права має рухатися в напрямі посилення принципу ефективності судового захисту, за якого суд не обмежується констатацією порушення, а обирає спосіб, здатний практично відновити право власника.

REFERENCES

1. Bazhenov and Others v. Russia and Ukraine, nos. 20092/18 and 11 others, 16 July 2026. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-251190>
2. Case of Zelenchuk and Tsytsyura v. Ukraine, nos. 846/16 and 1075/16, 22 May 2018. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?filename=CASE%20OF%20ZELENCHUK%20AND%20TSYTSYURA%20v.%20UKRAINE.pdf&id=001-183128&library=ECHR&logEvent=False>
3. Justinian. Institutes. Ames Foundation, Harvard Law School. <https://amesfoundation.law.harvard.edu/digital/CJCiv/JInst.pdf>
4. Petrak, M. (2012). *Actio Publiciana in Classical Roman Law*. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu. Vol. 62, No. 5–6. P. 1513–1535. <https://hrcak.srce.hr/100049>
5. Žepić, V. (2026). *Probatio diabolica – On the Origins of the Term*. Journal on European History of Law. Vol. 17, No. 1. P. 44–52. DOI: <https://doi.org/10.66847/jehl.v17i1.572>

6. Бондарева, М.В., Рабовська, С.Я., Шмарьова, Т.О. (2024). Аналіз застосування конструкцій *rei vindicatio* та *actio negatoria* у судовій практиці України. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. С. 64–67
7. Деледивка, С.Г. (2025). Позов про визнання права власності в сучасній практиці правозастосування. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. С. 58–63
8. Європейський суд з прав людини. Посібник зі статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Захист власності. Оновлено 28.02.2026. <https://ks.echr.coe.int/uk/web/echr-ks/article-1-protocol-1>
9. Миколаєць, В. А., Новицька, Н. Б. (2026). Віндикаційний позов як основний речово-правовий спосіб захисту права власності: судовий та виконавчий аспекти застосування. Наукові перспективи. № 2 (68). С. 1125–1138. <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/38247/38255>
10. Посібник зі статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Захист власності. Оновлено 28.02.2026. https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_1_protocol_1_eng
11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.01.2023 у справі № 488/2807/17. <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=109364576>
12. Татяниченко, С.А. (2024). Особливості захисту права власності, їх специфіка застосування до об'єктів. *Ужгородський національний університет*. Серія: Право. Вип. 81, ч. 1. <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/300667/292875>
13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.11.2021 у справі № 359/3373/16-ц, провадження № 14-31ц20. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829985>
14. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29.05.2019 у справі № 367/2022/15-ц. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82775868>
15. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Перший протокол від 20.03.1952. Ст. 1. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr
16. Цивільне право України: підручник: у 2 кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ, 2004.
17. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
18. Цивільно-правовий захист права власності: навч.-метод. посіб. для здобувачів освітньо-наукової програми «Доктор філософії», спец. «Приватне право і підприємництво» [Електронне видання] / за ред. Є.О. Харитонова, К.Г. Некіт; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2023. 53 с. <https://doi.org/10.32837/11300.27119>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Alina Havlovska

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of National, International Law
and Law Enforcement,
Kherson State University
e-mail: ahavlovska@ksu.ks.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7973-7560>

Yuliia Tomilina

Senior Lecturer at the Department of National and
International Law and Law Enforcement Activities,
Kherson State University
e-mail: YuTomilina@ksu.ks.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1127-2987>

Гавловська Аліна Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри національного та міжнародного
права,
Херсонський державний університет
e-mail: ahavlovska@ksu.ks.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7973-7560>

Томіліна Юлія Євгенівна

Старша викладачка кафедри національного та
міжнародного права, Херсонський державний
університет
e-mail: YuTomilina@ksu.ks.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1127-2987>

Дата надходження статті: 03.04.2026

Дата надходження виправленої версії статті: 12.05.2026

Дата прийняття статті: 29.05.2026

Дата публікації статті: 05.10.2026